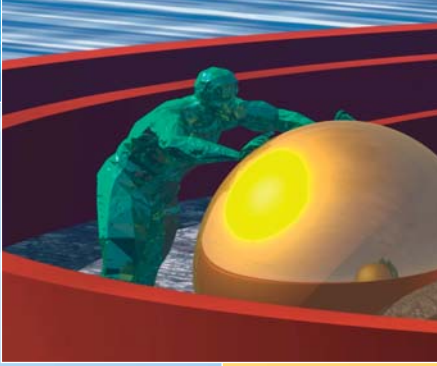

Türkiye Milli Komisyonu
Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim
ve Kültür Kurumu

Biyoetik ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Önsöz

UNESCO Genel Konferansı Biyoetik ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini Ekim 2005'te oybirliği ile kabul etmiştir. Biyoetik tarihinde ilk kez, tek bir metin içinde öngörülen temel biyoetik ilkelerinin saygı görüp gözetilmesini sağlama konusunda Üye Devletler kendileri ve uluslararası topluluk adına yükümlülük üstlenmiştir.

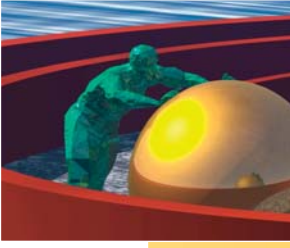
Tıp, yaşam bilimleri ve insanlara uygulanan diğer ilgili teknolojilerin ortaya çıkardığı etik konularına ilişkin hususlarda Bildirge, adından da anlaşılacağı üzere insan onuru, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı gösterilmesini öngören kuralları ve ilkeleri sağlamlaştırmaktadır. Biyoetiği uluslararası insan haklarına dahil ederek ve insan yaşamına saygı duyulmasını sağlayarak Bildirge, biyoetiğin özgül alanında etik ile insan hakları arasındaki ilişkinin varlığını kabul etmektedir.

Üye Devletleri Bildirge'de tespit edilen kuralları yürürlüğe koymaya davet eden ve en yaygın şekilde dağıtımı da dahil olmak üzere Bildirgenin takibine ilişkin uygun adımların atılması konusunda görevlendiren bir karar da Bildirge ile birlikte UNESCO Genel Konferansı tarafından kabul edilmiştir.

Bu broşür, Bildirge'nin yayılması için ilk araçtır ve insanların her yerde, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı çerçevesinde bilim ve teknolojiye ilerlemelerden faydalanabilmeleri açısından Bildirge'nin dünya çapında tanınması ve Bildirge'de belirtilen ilkelerin anlaşılmasının sağlanmasına yöneliktir.

Koïchiro Matsuura

Biyoetik ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*

Genel Konferans,

İnsanların kendi varlıkları ve çevreleri üzerinde düşünebilme, adaletsizliği algılayabilme, sorumluluk üstlenme, işbirliği sağlama ve etik ilkelerinin ifade edilmesini sağlayan ahlak duygusunu sergileyebilme konusundaki özgün becerisinin *bilincinde* olarak,

Yaşama ilişkin anlayışımızı ve yaşamın kendisini gittikçe artan düzeyde etkileyen, anılan gelişmelerin etiksel etkileri üzerine global bir cevap verilmesi konusunda güçlü bir talep oluşturan, bilim ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler *işığında*,

Bilim ve teknoloji uygulamalarındaki hızlı ilerlemelerden kaynaklanan etik sorunların, insan onuru ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygı çerçevesinde incelenmesi gerektiğinin *farkında olarak*,

Bilim ve teknolojinin insanlık ve çevre üzerinde gittikçe artan şekilde sebebiyet verdiği ikilem ve ihtilaflara insanlığın cevabı için temel oluşturacak evrensel ilkelerin uluslararası topluluk tarafından belirlenmesinin gerekli ve zamanın uygun olduğu *kararıyla*,

10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile 11 Kasım 1998 tarihinde UNESCO Genel Konferansı tarafından kabul edilen İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 16 Ekim 2003 tarihinde UNESCO Genel Konferansı tarafından kabul edilen Uluslararası İnsan Genetik Verileri Bildirgesini *anımsayarak*,

16 Aralık 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar ile Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Birleşmiş Milletler Uluslararası Sözleşmeleri, Her Türlü Irk Ayrımının Ortadan Kaldırılması konusundaki 21 Aralık 1965 tarihli Birleşmiş Milletler Uluslararası Sözleşmesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına dair 18 Aralık 1979 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, 20 Kasım 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, 5 Haziran 1992 tarihli Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Engelli Kişilere Fırsat Eşitliği Sağlanması Hakkında 1993 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kuralları, Bilimsel Araştırmacıların Statüsü konusundaki 20 Kasım 1974 tarihli UNESCO Tavsiye Kararı, Irk ve Irkçı Önyargılar Konusundaki 27 Kasım 1978 tarihli UNESCO Bildirgesi, Şimdiki Nesillerin Gelecek Nesillere Karşı Sorumlulukları konusundaki 12 Kasım 1997 tarihli Unesco Bildirgesi, 2 Kasım 2001 tarihli UNESCO Evrensel Kültürel Çeşitlilik Bildirgesi, Bağımsız Ülkelerde Yerli ve Kabile Halkları ile ilgili 169 Sayılı ve 27 Haziran 1989 tarihli İLO Sözleşmesi, 3 Kasım 2001 tarihinde FAO Konferansında kabul edilen ve 29 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe giren Gıda ve Tarım Amaçlı Bitki Genetik Kaynakları Uluslararası Sözleşmesi, 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe giren ve Dünya Ticaret Örgütünü kuran Marakeş Sözleşmesi ekindeki Fikri Mülkiyet Haklarının Ticari Yönleri Antlaşması (TRIPS) hükümleri, 14 Kasım 2001 tarihli Halk

Sağlığı ve TRIPS Antlaşması'na dair Doha Bildirgesi ve Birleşmiş Milletler ile başta Gıda ve Tarım Örgütü olmak üzere Birleşmiş Milletler sisteminin uzmanlık kurumları tarafından benimsenen diğer ilgili uluslararası belgeler *dikkate alınarak*,

Ayrıca 1997 yılında kabul edilen ve 1999 yılında yürürlüğe giren Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi: Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Açısından İnsan Hakları ve İnsan Onurunun Korunması Sözleşmesi ve tüm Ek Protokolleri ile biyoetik alanındaki ulusal mevzuat ve düzenlemelerle 1964 yılında benimsenen ve 1975, 1983, 1989, 1996 ve 2000 yıllarında düzenlenen Dünya Tıp Birliği'nin İnsan Deneklerle ilgili Tıbbi Araştırmalar için Etik İlkeler Helsinki Bildirgesi ve 1982' de kabul edilen ve 1993 ve 2002'de düzenlenen Uluslararası Tıbbi Bilimler Kurulunun İnsan Deneklerle ilgili Biyotıp Araştırmalarının Etik Esasları gibi biyoetik alanındaki uluslararası ve bölgesel davranış kuralları ve esasları da *dikkate alınarak*,

Bu Bildirgenin, insan hakları hukukuna uygun olarak bölgesel ve uluslararası yasalarla tutarlı olacak şekilde yorumlanması gerektiğinin *kabulü ile*,

16 Kasım 1945 tarihinde kabul edilen UNESCO Anayasasını *anımsayarak*,

Şimdiki nesillerin gelecek nesillere karşı olan sorumluluğu ve zorunlu olarak uluslararası boyutu olan biyoetik hususlarının bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği gerçeği dikkate alınarak, İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Uluslararası İnsan Genetik Verileri Bildirgesi'nde kabul edilmiş olan ilkelerden hareketle ve sadece günümüzdeki değil aynı zamanda gelecekteki gelişmeler bazındaki bilimsel bağlam da dikkate alınarak, bilim ve teknolojiye ortaya çıkan zorlukların tanımlanması amacıyla bilimsel ve teknolojik gelişme ve sosyal dönüşüme rehberlik edecek, paylaşılan etik değerlere dayalı evrensel ilkelerin tanımlanması konusundaki UNESCO rolü de göz *önünde bulundurularak*,

Birbirlerinin ve diğer yaşam türlerinin korunmasına dair önemli bir görev üstlenmiş insanların biyosferin ayrılmaz bir parçası *olduğu bilinciyle*,

Bilim ve araştırma özgürlüğüne dayalı olarak, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin diğer faydalarının yanı sıra yaşam süresinin uzatılması ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi konusunda insanlığa büyük yararlar sağladığı ve sağlayabileceği hususunun kabulü ve şahıs olarak insan onuru ve insan hakları ve temel özgürlüklere saygı duyulması ve uygulanma gerekliliğinin tanınması açısından, anılan gelişmelerin daima bireyler, aileler, gruplar veya toplumlar ve bir bütün olarak insanlığın refahının geliştirilmesine yönelik olması gerektiğini *kabul ederek*,

Sağlığın sadece bilimsel ve teknolojik araştırma geliştirmelere değil aynı zamanda psikososyal ve kültürel etkenlere bağlı olduğunu *kabul ederek*,

Ayrıca tıp, yaşam bilimleri ve ilgili teknolojiler konusundaki etik hususlara ilişkin kararların bireyler, aileler, topluluklar veya toplumlar ve bir bütün olarak insanlık üzerinde bir etkiye sahip olabileceği gerçeğini de *kabul ederek*,

Bir değiş-tokuş, yenilik ve yaratıcılık kaynağı olarak kültürel çeşitliliğin insanlık açısından gerekli olduğu ve bu bağlamda, insanlığın ortak mirası olduğu akılda bulundurulup, ancak, bunların insan hakları ve temel özgürlükler pahasına uygulanamayacağına da *hatırlayarak*,

Kişinin kimliğinin biyolojik, psikolojik, sosyal, kültürel ve ruhsal boyutları

da içerdığını *de hatırlayarak*,

Etik dışı bilimsel ve teknolojik etkinliklerden özellikle yerli ve yerel toplulukların etkilendiğini *kabul ederek*,

Ahlaki duyarlılık ve etiksel yansımanın bilimsel ve teknolojik gelişme sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğu ve biyoetiğin anılan gelişmelerden kaynaklanan hususlar konusunda yapılması gereken seçimlerde önemli bir rol oynaması gerektiği konusunda *ikna olmuş olarak*,

Bilim ve teknolojideki ilerlemenin adalet, eşitlik ve insanlık yararına katkıda bulunmasını sağlamak amacıyla yeni sosyal sorumluluk yaklaşımlarının geliştirilmesinin yerinde olacağını *dikkate alarak*,

Sosyal gerçeklerin değerlendirilmesi ve eşitliğin sağlanması konusunda kadınların durumunun değerlendirilmesinin önemli bir yol teşkil ettiğini *kabul ederek*,

Başta gelişen ülkeler, yerli topluluklar ve etkilenebilir toplulukların özel ihtiyaçları dikkate alınarak biyoetik alanında uluslararası işbirliğinin desteklenmesi gerektiğini *vurgulayarak*,

Herhangi bir ayırım gözetilmeksizin tüm insanların, tıp ve yaşam bilimi araştırmalarında aynı yüksek etik standartlardan yararlanmaları gerektiğini *dikkate alarak*,

aşağıdaki ilkeleri ilan ve bu Bildirgeyi *kabul etmektedir*.

* UNESCO Genel Konferansı'nın 19 Ekim 2005 tarihindeki 33. oturumunda kabul edilmiştir.

Madde 1

Kapsam

1. Bu Bildirge, ilgili sosyal, hukuk ve çevre boyutları da dikkate alınarak tıp, yaşam bilimleri ve insanlar üzerinde uygulanan diğer teknolojiler konusundaki etik hususları ele almaktadır.

2. Bu Bildirge Devletlere yöneliktir. Uygun ve ilgili durumlarda ayrıca bireyler, gruplar, topluluklar, kurumlar ile kamu ve özel kuruluşların kararları veya uygulamaları konusunda rehberlik sağlamaktadır.

Madde 2

Amaçlar

Bu Bildirge'nin amaçları aşağıda sıralanmıştır:

- (a) Biyoetik alanındaki yasama, politika ve diğer araçların oluşturulması konusunda Devletlere rehberlik edecek evrensel ilkeler ve prosedürler çerçevesinin sağlanması;
- (b) Bireyler, gruplar, topluluklar, kurumlar ile kamu ve özel kuruluşların eylemlerine rehberlik sağlanması;
- (c) Uluslararası insan hakları hukuku ile tutarlı şekilde, insan yaşamına ve temel özgürlüklere saygı duyulmasının sağlanması suretiyle insan onuruna saygı ve insan haklarının korunmasının geliştirilmesi;
- (d) Araştırma ve geliştirmelerin bu Bildirge'de sunulan etik ilkeleri çerçevesi dahilinde gerçekleştirilmesi ve insan onuru, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı duyulması gerekliliği vurgulanarak, bilimsel araştırma özgürlüğü ile bilimsel ve teknolojik gelişmelerden elde edilen yararların öneminin tanınması;
- (e) Tüm paydaşlar arasında ve bir bütün olarak toplum içinde biyoetik konularında çok disiplinli ve çok sesli diyalogların geliştirilmesi;
- (f) Tıbbi, bilimsel ve teknolojik gelişmelere eşit erişim ile birlikte anılan gelişmeler konusundaki bilgilerin azami akışını ve hızlı paylaşımını sağlamak ve gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarına özel önem verilerek yarar paylaşımının teşvik edilmesi;
- (g) Şimdiki ve gelecek nesillerin çıkarlarının korunması;
- (h) Biyoçeşitlilik ve biyoçeşitliliğin korunmasının insanlığın ortak bir sorunu olduğunun vurgulanması.

İlkeler

Bu Bildirge kapsamında, Bildirge'nin hedef aldığı ilgili makamlar tarafından alınacak kararlar veya gerçekleştirilecek uygulamalarda aşağıdaki ilkelere saygı duyulması gerekmektedir.

Madde 3

İnsan onuru ve insan hakları

1. İnsan onuru, insan hakları ve temel özgürlüklere mutlak saygı gösterilecektir.
2. Bireyin çıkarları ve refahı bilim veya toplumun çıkarlarına göre öncelikli olmalıdır.

Bilimsel bilgiler, tıbbi uygulamalar ve ilgili teknolojilerin uygulanması ve ilerletilmesinde hastalar, araştırma katılımcıları ve diğer etkilenen bireylerin doğrudan ve dolaylı çıkarları azami düzeye çıkarılmalı ve anılan bireylere verilebilecek olası zarar asgari düzeye indirgenmelidir.

Kişilerin karar verme özerkliğine, ilgili kararların sorumluluğunun üstlenilmesi ve başkalarının özerkliğine saygı gösterilmesi kaydıyla, saygı gösterilmelidir. Özerklik ehliyetine sahip olmayan şahıslar için hak ve çıkarlarının korunmasına yönelik özel önlemler alınmalıdır.

1. Her türlü önleyici, tanı ve tedavi amaçlı tıbbi müdahale, yeterli bilgilendirme bazında ilgili şahsın hür ve bilinçli şekilde vereceği onam önceden alınmış olması şartıyla gerçekleştirilebilecektir. Uygun olduğunda onam açık olmalı ve herhangi bir sebeple haksızlık veya önyargıya sebebiyet vermeksizin ilgili şahıs tarafından geri alınabilmelidir.

2. Bilimsel araştırma sadece ilgili şahsın önceden, hür, açık ve bilgilendirilmiş onama tabi olarak gerçekleştirilmelidir. Bilgiler yeterli olmalı, anlaşılır şekilde verilmeli ve iznin geri alınmasına yönelik imkanları da içermelidir. İzin, herhangi bir sebeple dezavantaj veya önyargıya sebebiyet vermeksizin ilgili şahıs tarafından geri alınabilecektir. Bu ilke ile ilgili istisnalar, başta 27. Madde olmak üzere Bildirge maddeleri ile uluslararası insan hakları hukukunda öngörülen ilkeler ve hükümlerle bağdaşması şartıyla Devletler tarafından benimsenen etik ve hukuk standartları uyarınca olmalıdır.

3. Bir grup insan veya topluluk üzerinde gerçekleştirilen araştırmalarda, ilgili grup veya topluluğun yasal temsilcisinin ek mutabakatı da alınabilecektir. Herhangi bir durumda, toplu topluluk sözleşmesi veya bir topluluk lideri veya diğer makamlarının izni, bireyin bilgilendirilmiş onamının yerini alamayacaktır.

Yasalar uyarınca, onam verme ehliyetine sahip olmayan şahıslara özel koruma sağlanmalıdır:

- (a)** Araştırma ve tıbbi uygulama yetkisi ilgili şahsın çıkarları en iyi şekilde gözetilerek ve yasalara uygun olarak alınmalıdır. Ancak ilgili şahsın, onam vermesi ile birlikte onamın geri alınmasına ilişkin karar verme sürecine mümkün olan en kapsamlı şekilde katılımı sağlanmalıdır;
- (b)** Yasalarda öngörülen yetkilendirme ve koruyucu şartlara tabi olarak ve araştırma katılımcılarının onam vereceği eşdeğer etkinlikte bir araştırma alternatifinin bulunmaması kaydıyla, araştırma sadece ilgili şahsın kendisine doğrudan sağlık faydası sağlanmasına yönelik olarak gerçekleştirilmelidir. Doğrudan potansiyel sağlık faydası içermeyen araştırmalar sadece istisnai şekilde, şahsı en az risk ve en düşük düzeyde külfete maruz kalmasını sağlayacak şartlar altında ve araştırmanın aynı kategorideki diğer şahıslara sağlık yararı sağlamanın beklenmesi durumunda, yasalarda öngörülen şartlara tabi olarak ve bireyin insan haklarını korumasıyla bağdaşacak şekilde gerçekleştirilebilecektir. Şahısların araştırmaya katılmayı kabul etmemesine saygı gösterilmelidir.

Madde 8 İnsan savunmasızlığına saygı ve kişisel saygınlık

Bilimsel bilgiler, tıbbi uygulamalar ve ilişkili teknolojilerin uygulanması ve geliştirilmesinde insanların hassasiyeti göz önünde bulundurulmalıdır. Özel hassasiyetleri olan bireyler ve gruplar korunmalı ve bu bireylerin kişisel saygınlığı göz önünde tutulmalıdır.

Madde 9 Mahremiyet ve gizlilik

Kişilerin mahremiyeti ve kişisel bilgilerinin gizliliğine saygı gösterilmelidir. Mümkün olduğu ölçüde bilgiler, başta uluslararası insan hakları hukuku olmak üzere uluslararası hukuk ile bağdaşacak şekilde, toplanma veya onam verilme amacının dışında kullanılmamalı ve ifşa edilmemelidir.

Madde 10 Eşitlik, adalet ve hakkaniyet

Tüm insanlar onur ve haklar açısından temel eşitliğine saygı gösterilerek adil ve hakkani muameleye tabi tutulmalıdır.

Madde 11 Ayrımcılık yapmama ve aşığılamama

İnsan onuru, insan hakları ve temel özgürlükler ihlal edilecek şekilde, birey veya gruplar ayrımcılık veya aşığılanmaya maruz bırakılmamalıdır.

Madde 12 Kültürel çeşitlilik ve çoksesliliğe saygı

Kültürel çeşitlilik ve çoksesliliğe gereken önem verilmelidir. Ancak, bu hususlar, insan onuru, insan hakları ve temel özgürlüklerin veya bu Bildirge'de sunulan ilkelerin ihlal edilmesi veya kapsamalarının kısıtlanması amacıyla kullanılmamalıdır.

Madde 13 Dayanışma ve işbirliği

İnsanlar arasında dayanışma ve bu amaca yönelik uluslararası işbirliği teşvik edilmelidir.

Madde 14 Sosyal sorumluluk ve sağlık

1. Halkları için sağlık ve sosyal gelişmenin teşvik edilmesi yönetimlerin, toplumun tüm sektörlerince paylaşılan önemli bir amacıdır.

2. Herhangi bir ırk, din, siyasi görüş, ekonomik veya sosyal durumda ayrımcılık olmaksızın elde edilebilecek en yüksek sağlık standardından faydalanmanın her insanın temel haklarından biri olduğu dikkate alınarak, bilim ve teknolojiadaki ilerlemeler aşığıdaki gelişmeleri sağlamalıdır:

- Sağlığın yaşamın kendisi açısından temel olması ve sosyal ve insani bir varlık olarak kabul edilmesi gerektiğinden, başta kadın ve çocukların sağlığı olmak üzere, kaliteli tıbbi bakım ve temel ilaçlara erişim;
- yeterli gıda ve suya erişim;
- yaşam şartlarının ve çevrenin iyileştirilmesi;
- herhangi bir gerekçe ile insanların marjinalleştirme ve hariç tutulmasının ortadan kaldırılması;
- fakirlik ve cehaletin indirgenmesi.

Madde 15

Yararların paylaşılması

1. Herhangi bir bilimsel araştırma veya uygulamalarından kaynaklanan yararlar bir bütün olarak toplumla ve başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere uluslararası topluluk dahilinde paylaşılmalıdır. Bu ilkenin hayata geçirilmesinde, yararlar aşağıdaki şekillerden herhangi biri olabilir:

- (a) araştırmaya katılan şahıs ve grupların açıklanması ve özel, sürdürülebilir yardım sağlanması;
- (b) kaliteli tıbbi bakım imkanlarına erişim;
- (c) araştırmadan kaynaklanan yeni tanı ve tedavi olanakları veya ürünlerinin sağlanması;
- (d) sağlık hizmetlerinin destelenmesi;
- (e) bilimsel ve teknolojik bilgiye erişim;
- (f) araştırma amaçlarına yönelik kapasite geliştirme tesisleri;
- (g) bu Bildirge’de öngörülen ilkelerle bağdaşan diğer yarar şekilleri.

2. Bu yararlar, araştırmaya katılım için uygunsuz zorlama teşkil etmemelidir.

Madde 16

Gelecek kuşakların korunması

Genetik yapılar da dahil olmak üzere, yaşam bilimlerinin gelecek nesiller üzerindeki etkisine gerekli ihtimam gösterilmelidir.

Madde 17

Çevre, biyosfer ve biyolojik çeşitliliğin korunması,

İnsanlar ve diğer yaşam türleri arasındaki bağlantı, biyolojik ve genetik kaynakların uygun erişim ve kullanımının önemi, geleneksel bilgiye saygı duyulması ile insanların çevre, biyosfer ve biyolojik çeşitliliğinin korunmasındaki rolüne gereken değer verilmelidir.

İlkelerin Uygulanması

Madde 18

Karar verme ve biyoetik hususların ele alınması

1. Tüm çıkar çatışmalarının beyan edilmesi ve bilginin uygun şekilde paylaşılması başta olmak üzere, karar verme süresince profesyonellik, doğruluk, dürüstlük ve şeffaflık teşvik edilmelidir. Biyoetik hususların ele alınması ve düzenli olarak gözden geçirilmesinde mevcut bilimsel bilgiden uygun olan en iyi şekilde faydalanılmalıdır.

2. İlgili bireyler ve meslek grupları ile bir bütün olarak, toplum düzenli olarak bir diyalog içinde olmalıdır.

3. Bilgiye dayalı ve çoksesli kamu tartışmaları için olanakların sağlanması ve ilgili tüm görüşlerin ifade edilmesi teşvik edilmelidir.

Madde 19

Etik komiteleri

Aşağıdaki amaçlar için bağımsız, çoklu disiplinden ve çoksesli etik komiteleri oluşturulmalı, geliştirilmeli ve uygun düzeyde desteklenmelidir:

- (a) İnsanlar üzerindeki araştırma projeleri konusunda ilgili etik, hukuk, bilim ve sosyal hususların değerlendirilmesi;
- (b) klinik ortamlarda etik sorunlarına ilişkin tavsiyelerin sağlanması;
- (c) bilimsel ve teknolojik gelişmelerin değerlendirilmesi, bu Bildirge kapsamındaki hususlar konusunda önerilerin oluşturulması ve esasların oluşturulmasına katkıda bulunulması;
- (d) Biyoetik konusunda tartışma, eğitim, kamuda farkındalık yaratma ve katılımın teşvik edilmesi.

Madde 20 Risk değerlendirmesi ve yönetimi

Tıp, yaşam bilimleri ve ilgili teknolojilere ilişkin risklerin uygun şekilde değerlendirilmesi ve yönetilmesi teşvik edilmelidir.

Madde 21 Sınır ötesi uygulamalar

1. Sınır ötesi etkinliklerde bulunan devletler, kamu ve özel kuruluşlar ve uzmanlar farklı devletlerde kısmen veya tamamen üstlenilen, fon sağlanan veya başka şekillerde üstlenilen bu Bildirge konusu etkinliklerin, bu Bildirge'de belirtilen ilkelere uygun olmasını sağlamaya çalışmalıdır.

2. Bir araştırma bir veya daha fazla Devlette (Evsahibi Devlet/Devletler) üstlenilip, bir başka Devlet'teki kaynak tarafından finanse edildiğinde, anılan araştırma evsahibi Devlet/Devletler ve finansman sağlayanın bulunduğu Devlette uygun düzeyde etiksel inceleme konusu yapılmalıdır. Anılan inceleme, bu Bildirge'de belirtilen ilkelerle tutarlı etik ve hukuk standartları bazında gerçekleştirilmelidir.

3. Sınır ötesi sağlık araştırmaları evsahibi ülkelerin ihtiyaçlarına duyarlı olmalı ve acil global sağlık sorunlarının azaltılmasına katkıda bulunan araştırmaların önemi tanınmalıdır.

4. Bir araştırma sözleşmesi müzakere edilirken, işbirliği ve araştırma yararlarına ilişkin mutabakat şartları, müzakere taraflarının eşit katılımı ile tespit edilmelidir.

5. Devletler hem ulusal hem de uluslararası düzeyde olmak üzere biyo-terörizm ve organ, doku, genetik kaynak ve materyal kaçakçığına karşı uygun önlemler almalıdır.

Bildirgenin Tanıtımı

Madde 22 Devletlerin rolü

1. Devletler, yasama, idare veya diğer niteliklerde olmasına bakılmaksızın uluslararası insan hakları hukuku uyarınca bu Bildirge'de bildirilen ilkelerin yürürlüğe konması için gereken önlemleri almalıdır. Anılan önlemler eğitim ve kamu bilgilendirme alanlarındaki etkinliklerle desteklenmelidir.

2. Devletler, Madde 19'da belirtilen şekilde bağımsız, çoklu disiplinden ve çöksesli etik komitelerinin oluşturulmasını teşvik etmelidir.

Madde 23 Biyoetik öğretimi, eğitimi ve bilgilendirme

1. Bu Bildirge'de öngörülen ilkelerin tanıtılması ve başta gençler açısından olmak üzere bilimsel ve teknolojik gelişmelerin etiksel etkilerinin daha iyi şekilde anlaşılabilmesini sağlamak amacıyla

Devletler biyoetik öğretim ve eğitimini her düzeyde geliştirmeye çalışmalı ve aynı zamanda biyoetik konusunda bilgilendirme ve bilgi yayma programlarını teşvik etmelidir.

2. Devletler bu çabasında, uluslararası ve bölgesel hükümetlerarası örgütler ile uluslararası, bölgesel ve ulusal sivil toplum örgütlerinin katılımını teşvik etmelidir.

Madde 24 **Uluslararası işbirliği**

1. Devletler bilimsel bilginin uluslararası düzeyde yayılmasını desteklemeli ve bilimsel ve teknolojik bilgilerin serbest akışı ve paylaşımını teşvik etmelidir.

2. Uluslararası işbirliği çerçevesinde Devletler, kültürel ve bilimsel işbirliğini geliştirmeli ve bilimsel bilgiler, ilgili know-how ve bunlara ilişkin faydaların üretilmesi ve paylaşılmasına katkıda bulunma kapasitesinin geliştirilmesini sağlamak üzere gelişmekte olan ülkelerle iki taraflı ve çok taraflı sözleşmeler akdetmelidir.

3. Devletler, hastalık veya maluliyet veya diğer kişisel, toplumsal veya çevresel nedenlerle hassas hale gelmiş ve en kısıtlı kaynakları olanlara özel önem verilerek Devletler arasındaki ve bireyler, aileler, gruplar ve topluluklar arasındaki dayanışmaya saygı duymalı ve bunu geliştirmelidir.

Madde 25 **UNESCO tarafından izleme eylemi**

1. UNESCO bu Bildirge kapsamında belirtilen ilkelerin tanıtılması ve yayılmasını sağlayacaktır. Bu görevi dahilinde UNESCO Hükümetlerarası Biyoetik Komitesi (IGBC) ve Uluslararası Biyoetik Komitesi'nin (IBC) yardım ve desteğinden faydalanacaktır.

2. UNESCO, biyoetik konusu ve IGBC ve IBC ile olan işbirliğinin geliştirtmesine ilişkin bağlılığını tekrar teyit etmektedir.

Nihai Hükümler

Madde 26 **İlkeler arasındaki ilişkiler ve ilkelerin birbirini tamamlayıcı özelliği**

Bu Bildirge bir bütün olarak ele alınmalıdır ve ilkeler birbirleri ile bağlantılı ve birbirlerinin tamamlayıcısı olarak yorumlanmalıdır. Her ilke, duruma göre uygun ve gerekli olduğu ölçüde diğer ilkeler bağlamında yorumlanmalıdır.

Madde 27 **İlkelerin uygulanmasına ilişkin kısıtlamalar**

Bu Bildirge ilkelerinin kısıtlanması gerekli olduğunda bu kısıtlama kamu güvenliğine yönelik kanunlar dahil olmak üzere kanunlar, cezai suçların soruşturulması, tespiti ve cezalandırılması, kamu sağlığının korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla olmalıdır. Anılan yasalar, uluslararası insan hakları hukuku ile tutarlı olmalıdır.

Madde 28 **İnsan hakları, temel özgürlükler ve insan onuruna aykırı eylemlerin reddi**

Bu Bildirge kapsamındaki herhangi bir madde, bir Devlet, grup veya bireye insan hakları, temel özgürlükler ve insan onuruna aykırı bir etkinlik veya eylemde bulunma hakkı verdiği şeklinde yorumlanamayacaktır.

Bu broşur UNESCO Türkiye Milli Komisyonu işbirliği ile gerçekleşmiştir.
(Çeviri UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Biyoetik İhtisas Komitesi tarafından gerçekleştirilmiştir)

Türkiye Milli Komisyonu - Göreme Sok.7/9 K.Dere - Ankara
www.unesco.org.tr

Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu
Bilim ve Teknoloji Etiği Bölümü
1, rue Miollis - 75732 Paris Cedex 15 - France
www.unesco.org/shs/ethics

SHS/EST/BIO/06/1
© UNESCO, 2007